

F I Z I K A

S Z Ó B E L I T É M A K Ö R Ö K

2016/2017

MECHANIKA

1. Egyenes vonalú mozgások
2. Newton törvényei
3. Munka, energia, teljesítmény
4. Merev testek egyensúlya, forgatónyomaték
5. Periodikus mozgások

HŐTAN

6. Hőtágulás
7. Ideális gázok állapotváltozásai
8. A termodinamika főtételei
9. Halmazállapot-változások

ELEKTROMOSSÁG, MÁGNESESSÉG

10. Elektrosztatika
11. Egyenáram
12. Időben állandó mágneses mező, és hatása a mozgó töltésre
13. Elektromágneses indukció
14. Elektromágneses hullámok
15. Geometriai optika

MODERN FIZIKA

16. Az anyag szerkezete
17. Atommodellek, az atom elektronszerkezete
18. Az atommag felépítése, radioaktivitás
19. Radioaktív sugárzások sugárvédelem

CSILLAGÁSZAT, TÖMEGVONZÁS

20. A gravitáció
21. Csillagászat

DEBRECENI FAZEKAS MIHÁLY GIMNÁZIUM

Az egyes témakörökhöz kísérletek illetve kísérlet elemzések tartoznak (ahol **A.** és **B.** variáns is van, ott csak az egyiket kell választani):

1. Egyenes vonalú mozgások

Kísérlet:

A vízszintessel adott szöget bezáró *Mikola-csőben* vizsgáld meg a buborék mozgását!

- Figyeld meg azonos időtartamok alatt mekkora utat tesz meg a buborék!
- Mérd meg, mennyi idő alatt tesz meg a buborék azonos utakat!

Végezz mindkét esetben több (két-három) mérést, rögzítsd az adatokat táblázatban, vonj le következtetést!

Eszközök: *Mikola cső*, állvány, stopper, metronóm, kréta.

2. Newton törvényei

Kísérlet:

Vizsgálj meg azonos, majd különböző tömegű kiskocsik rugalmas ütközését! A kocsik közé minden esetben tégy rugót! Az egyik kocsit meglökve ütköztess egy álló helyzetű kocsinak, majd cseréld meg a kocsik szerepét! Változtasd meg az egyik kocsit tömegét (helyezz rá egy másik kiskocsit) és ismételd meg a kísérletet. Cseréld meg most is a kocsik szerepét! Értelmezd a jelenséget!

Eszközök: sín, kiskocsik, rugó, stopper

3. Munka, energia

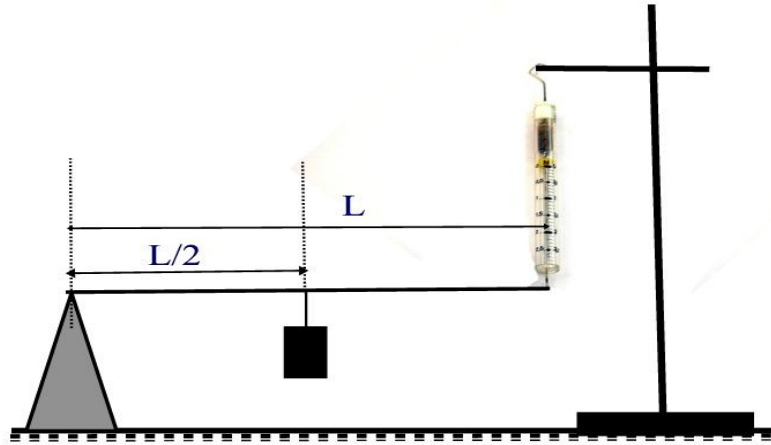
Kísérlet:

Kis hajlásszögű (5° - 20°) lejtőként elhelyezett sínen szalagrugóval ellátott kocsit gurítunk le. A kiskocsit három különböző magasságból engeddd el, és figyeld meg a rugó összenyomódását! Keresd meg azt az indítási magasságot, amikor a kiskocsi éppen teljesen összenyomja a rugót! A nehezekek segítségével duplázd, illetve triplázd meg a kiskocsi tömegét, és a megnövelt tömegek esetén is vizsgálj meg, milyen magasságból kell elengedni a kiskocsit, hogy a rugó éppen teljesen összenyomódjon

Eszközök: Erőmérő, kiskocsik,; sín; mérőszalag, állvány.

4. Merev testek egyensúlya, forgatónyomaték

Kísérlet: Állítsd össze az alábbi elrendezést!

A pálcát állítsd be vízszintes helyzetbe. Határozd meg a forgáspont helyét, majd mérd meg a nehezék súlyerejének, valamint a rugóerőnek az erőkarját. A kapott értékek segítségével számítsd ki az említett két erő forgatónyomatékát! A pálcá erőmérőhöz tartozó végpontját kicsit emeld fel, majd süllyeszd le. Figyeld meg, mi történik az elengedés után.

Eszközök: ismert tömegű nehezék, fonál, rugós erőmérő, *Bunsen állvány*, dió, mérőszalag, pálcá, háromszög alakú ék.

5. Periodikus mozgások – harmonikus rezgőmozgás

A.

Kísérlet:

Különböző (ismert) tömegű testeket a rugóra akasztva mérd meg 10-10 rezgés idejét és határozd meg a rezgésidőket! Az adatokat táblázatban rögzítve, majd milliméterpapíron ábrázolva állapítsd meg a rezgésidő és a tömeg közötti kapcsolatot!

Eszközök: rugó, *Bunsen-állvány*, dió, stopper, ismert tömegű testek

B.

Kísérlet:

Mutasd be a különböző fajtájú hullámokat a csavarrugón. A gumizsinór segítségével mutass be állóhullámokat, határozd meg azok hullámhosszát!

Eszközök: csavarrugó, állvány, gumizsinór, mérőszalag súlyok

6. Hőtágulás

Kísérlet:

Ellenőrizd, hogy átfér-e a gömb a karikán. Melegítsd először a gömböt, majd a karikát is, mindkét esetben ellenőrizd, hogy átfér-e a gömb! Hűtsd le a gyűrűt a lehető legalacsonyabb hőmérsékletre, majd tedd rá a golyót, s hagyd fokozatosan lehűlni.

Értelmezd a jelenségeket!

Eszközök: *Gravesande-készülék*, borszeszégő, jeges víz

7. Az ideális gázok állapotváltozásai

Kísérlet:

A *Melde-csővet* legalább három különböző helyzetbe állítva (függőlegesen lefelé, vízszintesen, függőlegesen felfelé) mérd meg a bezárt levegőoszlop hosszát, számítsd ki a bent uralkodó nyomást a higanyszál hosszának ismeretében. Az adatokat foglald táblázatba, majd igazold a *Boyle-Mariotte* törvényt! A külső légnyomás 760 Hgmm, a cső keresztmetszete 0.5 cm^2 .

Eszközök: *Melde-cső*, állvány, mérőszalag

Fogalmazd meg a tapasztalatokat, majd az alábbi szempontok szerint fejtsd ki a témát!

8. A termodinamika főtételei

Kísérlet:

Fogd be az ujjaddal a kerékpárpumpa tömlőjének végét, majd pumpálj néhányszor. Ezután érintsd meg a tömlő, vagy a pumpa oldalát. Mit tapasztalsz? Értelmezd a jelenséget!

Ha egy szifonpatront kiszúrunk, gyorsan kiáramlik belőle a gáz. A patron közben „lefagy”. Miért?

Eszközök: kerékpárpumpa

9. Halmazállapot-változások

Kísérlet:

- Szórj kevés jódkristályt a kémcső aljába, a kémcső felső végére tekerj hideg vizes zsebkendőt, fogd be a kémcsövet csipeszbe és ferdén tartva melegítsd borszeszegő lángja fölé! Mit tapasztalsz? Értelmezd a jelenséget!
- Orvosi fecskendőbe szíj kevés kb. 1 ml vizet, fogd be az ujjaddal a fecskendő nyílását, majd hirtelen rántsd ki a dugattyút. Mit tapasztalsz? Értelmezd a jelenséget!

Eszközök: kémcső, zsebkendő, csipesz, borszeszegő, gyufa, orvosi fecskendő

10. Elektrosztatika

Kísérlet:

A megdörzsölt műanyagrúddal töltsd fel az elektroszkópot! Mi jelzi a töltöttséget? Értelmezd a látottakat! Közelítsd meg a feltöltött elektroszkóp gömbjét újra a megdörzsölt műanyagrúddal! Mit tapasztalsz. Adj magyarázatot! Vezesd el az ujjaddal az elektroszkóp töltését, majd úgy töltsd fel a megdörzsölt műanyagrúddal, hogy az közben ne érjen hozzá! Értelmezd a jelenséget!

Eszközök: PVC cső, szőrme elektroszkóp.

11. Egyenáram

Kísérlet:

Készíts két izzó, áramforrás és telep segítségével soros és párhuzamos kapcsolást! Készítsd el a kapcsolási rajzokat is! Mérd meg mindkét esetben az izzókon eső feszültséget! Értelmezd az izzók eltérő fényerejét a két kapcsolásban!

Eszközök: izzók, telep, vezetékek, feszültségmérő műszer

12. Az időben állandó mágneses mező, és hatása a mozgó töltésre

Kísérlet:

A rendelkezésre álló eszközök segítségével mutasd be az alapvető mágneses kölcsönhatásokat. Mi történik, ha egy mágnesrudat kettétörünk?

A magnetosztatikai készlet segítségével szemléltesd a mágneses mezőt.

Demonstráld az áram és a mágneses mező kapcsolatát.

Eszközök: Két rúd-mágnes, kettétört mágnesrúd, vasdarab, iránytű, magnetosztatikai készlet, vezetékek, zsebtelep, magnetométer

13. Az elektromágneses indukció

Kísérlet:

A tekercs kivezetései csatlakoztasd a feszültségmérőhöz! A tekercsben mozgass különböző sebességgel mágnesrudat, figyeld a műszer mutatóját! Ismételd meg a kísérletet két mágnesrúddal, illetve más menetszámú tekercssel is! Mit tapasztalsz?

Eszközök: 600 és 1200 menetes tekercs, középállású demonstrációs mérőműszer, mágnesrudak, vezetékek

14. Az elektromágneses hullámok

Kísérlet:

A kartonlapot fordítsd úgy, hogy a rajta lévő résen át a világos ablak vagy egy izzólámpa fénye átjöjjön! Nézd a rést a szemed elé fogott prizmán keresztül. Magyarázd meg a látott jelenséget!

Eszközök: fekete karton a közepén réssel, prizma

15. Geometriai optika

Kísérlet:

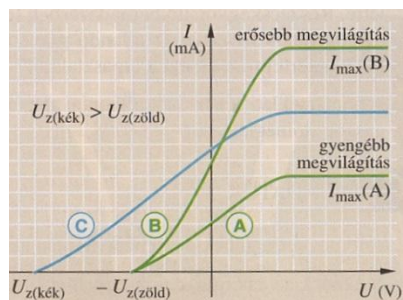
Gyűjtsd meg a gyertyát, majd mozgasd az optikai padon a lencsét és az ernyőt addig, míg a gyertyaláng éles képe meg nem jelenik az ernyőn! Mérd le a kép és tárgy távolságot és a leképezési törvény segítségével számold ki a lencse fókusz távolságát! Hány dioptriás a lencse?

Eszközök: optikai pad lovasokkal, gyertya, lencse, ernyő, gyufa mérőszalag

16. Az anyag részecsketermészete

Elemzés:

Az ábrán egy fotocella áramerősség-feszültség grafikonja látható. Vízszintes tengelyen a fotocellára kapcsolt feszültséget, a függőlegesen a fény hatására kialakult fotóáramot vettük fel.

Az ábra és alábbi videó segítségével mutasd be a fényelektromos jelenséget!

<https://www.youtube.com/watch?v=3xvinPtQmh0>

17. Atommodellek, az atom elektronszerkezete

A.

Kísérlet:

Szórj az égetőkanálba néhány szem kristályt és tartsd *Bunsen égő* lángjába. Ismételd meg a kísérletet a többi előkészített anyaggal is. Magyarázd meg a jelenséget!

B.

Kísérlet:

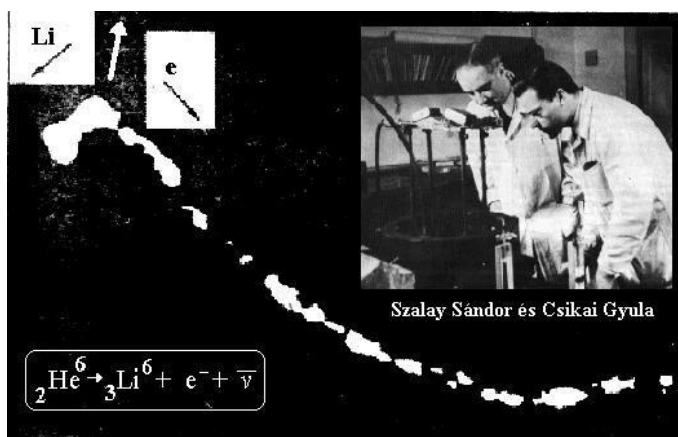
Kézi spektroszkóppal vizsgálj meg a teremben működő fénycső fényét. Mit látsz a spektroszkópban, magyarázd meg a jelenséget!

Eszközök: *Bunsen-égő*, gyufa, égetőkanál, sókristályok vagy kézi spektroszkóp

18. Az atommag összetétele, radioaktív bomlások

Elemzés:

Szalay Sándor és *Csikai Gyula* debreceni fizikusok a mellékelt ábrán látható fényképfelvételt készítették, és ezzel kísérletileg bizonyították a neutrínóknak nevezett részecske létezését. A felvételen egy kezdetben nyugvó ${}^6_2\text{He}$ atommag β -bomlása látható. A bomlás helyéről induló ${}^6_3\text{Li}$ atommag és elektron (e^-) ködfonala jól megfigyelhető a felvételen. Miből következtek a fizikusok egy harmadik részecske keletkezésére?

19. Radioaktív sugárzások, sugárvédelem

Elemezd a következő diagramokat, és a következtetéseidet építsd be a feleletedbe!

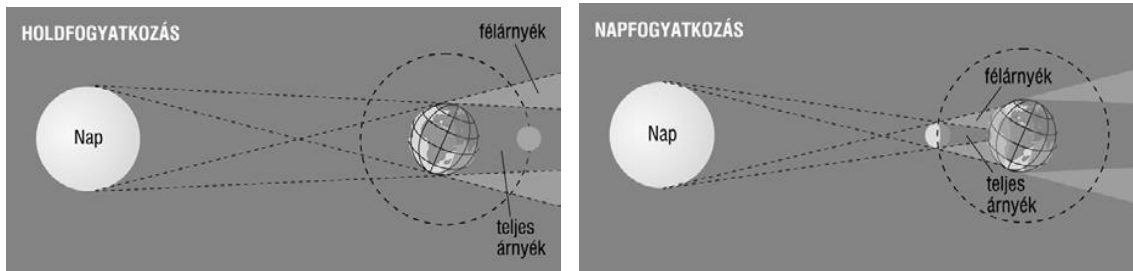
20. A gravitáció

A. Kísérlet:

Határozd meg a fonálinga lengésidejét! Több lengés idejét mérd és számíts átlagot! A mért adatok felhasználásával számítsd ki a nehézségi gyorsulás nagyságát! Használd az inga lengésidejére vonatkozó összefüggést!

Eszközök: fonálinga, mérőszalag, stopper

B. Elemzés:

Elemzés:

Az ábrák felhasználásával magyarázd el a napfogyatkozás és a holdfogyatkozás jelenségét!